

عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب پذیری کارکنان مرزبانی در برابر گروهک‌های تروریستی

مهدی روزبه^۱، علی اعظم کریمایی^۲ و ناصر بیات^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۲۰

چکیده

زمینه و هدف: هدف از این پژوهش، شناخت عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۶ است. **روش:** بنیان روش‌شناسی پژوهش مبتنی بر رویکرد ترکیبی یا آمیخته است. مشارکت‌کنندگان مرحله کیفی، شامل ۱۷ نفر از خبرگان دارای سابقه خدمتی در مشاغل فرماندهی و مدیریتی در مرزبانی استان سیستان و بلوچستان است که براساس اصل اشباع نظری تعیین و نظرهای ایشان با رویکرد تلخیصی تحلیل و تفسیر شد. جامعه آماری بخش کمی شامل فرماندهان و مدیران ارشد مرزبانی استان سیستان و بلوچستان است که ۳۲ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شد. داده‌های پرسشنامه‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی و آزمون‌های کای دو، کولموگروف - اسمیرنوف و فریدمن تحلیل شد.

یافته‌ها: به تفکیک کارکردهای مدیریتی، مهم‌ترین گزاره‌های مؤثر در هریک از عوامل، از دیدگاه فرماندهان، نخبگان و صاحب‌نظران فرماندهی مرزبانی استان سیستان و بلوچستان شناسایی و استخراج شد. **نتایج:** «ایجاد تغییر مداوم در ساعت‌های اعزام نیروها به گشت و یا استقرار در کمین‌گاه‌های مرزی» در بعد برنامه‌ریزی، «واگذاری مشاغل فرماندهی و مدیریتی به کارکنان لایق، باتجربه، بانگیزه، شجاع و مستعد» در بعد هدایت و رهبری، «حمایت دستگاه قضایی از تیراندازی کارکنان مرزبانی در محدوده حریم امنیتی مرز» در بعد سازماندهی و هماهنگی و «نظارت و کنترل فرماندهان و مسئولان بر عملکرد کارکنان زیرمجموعه خود» در بعد نظارت و کنترل به‌عنوان مهم‌ترین گزاره‌ها شناسایی شدند. **کلیدواژه‌ها:** عوامل مدیریتی، پیشگیری، آسیب‌پذیری، آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی، استان سیستان و بلوچستان، گروهک‌های تروریستی

□ **استناد:** روزبه، مهدی؛ کریمایی، علی اعظم؛ بیات، ناصر (زمستان، ۱۳۹۷). عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری

کارکنان مرزبانی در برابر گروهک‌های تروریستی. *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت/انتظامی*، ۱۳(۴)، ۵۹۱-۶۱۴.

۱. کارشناسی ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی. دانشکده فرماندهی و ستاد، دانشگاه علوم انتظامی امین. رایانامه: m.rouzbeh.1395@gmail.com

۲. استادیار گروه امنیت و حفاظت، دانشگاه علوم انتظامی امین. (نویسنده مسئول). رایانامه: AKarimaei@chmail.ir

۳. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده فرماندهی و ستاد، دانشگاه علوم انتظامی امین. رایانامه: N_bayat@ut.ac.ir

مقدمه

تاریخ نشان می‌دهد که در گذشته مفهوم مرز با آنچه که امروزه از آن برداشت می‌شود تفاوت داشته است. در گذشته، مرز به صورت یک خط مفهوم نداشت. در آن زمان، منطقه پهناوری را که حد فاصل میان دو امپراتوری بود، منطقه سرحدی می‌نامیدند. این گونه مناطق معمولاً به صورت تصادفی به وجود می‌آمدند؛ همچنین تصمیم و موافقت طبیعی حکومت‌ها، مبنای تشکیل آنها نبود و معمولاً سرحد به معنای آخرین حد پیشروی یک امپراتوری در نواحی اطراف خود بوده است (ذوالفقاری، سلطانی و فعال، ۱۳۹۳، ص ۱۵). مرزهای یک کشور در واقع حدود و ثغور حاکمیت آن کشور است و وضعیت مطلوب یا نامطلوب آن نشان‌دهنده قوت یا ضعف حاکمیت آن کشور است. هرگونه ضعف در مرزها موجب وارد آمدن خدشه بر اقتدار حکومت حاکم بر آن کشور شده و بر اثر تجاوزها و تردهای غیرمجاز، حاکمیت دولت در تمام قلمرو آن کشور متزلزل و کنترل دقیق مرزها، حاکمیت و اقتدار دولت را در تمام قلمرو خود تشییبت خواهد کرد.

استان سیستان و بلوچستان به لحاظ شرایط ویژه‌ای مانند: سنی مذهب بودن بخشی از جمعیت آن که دارای گرایش‌های مذهبی افراطی هستند، درس خواندن برخی طلبه‌های اهل سنت در مدارس دینی پاکستان، روابط ساکنان بومی با ساکنان بلوچستان پاکستان، سکونت برخی تروریست‌های بلوچ ایرانی در داخل پاکستان، وقوع اقدام‌های تروریستی در طی سال‌های گذشته، حمایت‌های اطلاعاتی و... دولت و ارتش پاکستان از تروریست‌ها و گروه‌های معاند نظام جمهوری اسلامی ایران، محرومیت استان، قاچاق مواد مخدر و... به محل مناسبی برای حضور و فعالیت گروهک‌های تروریستی تبدیل شده است. در ابتدا، شکل‌گیری گروه‌های مسلح غیرقانونی با انگیزه‌های مادی، فردی و در نهایت کسب قدرت محلی بوده که به تدریج انگیزه‌های قومی و دینی نیز به آنها اضافه شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی فضای مناسبی برای ترویج علوم دینی ایجاد شد اما غفلت مسئولان از نظارت بر مدارس علوم دینی اهل سنت و افزایش بدون ضابطه این مدارس باعث شد تا طلاب این مدارس تحت تأثیر تفکر و عقاید جماعت تبلیغی مستقر در پاکستان قرار گیرند. افراد جماعت تبلیغی پاکستان که خود بیشتر در مدارس علوم دینی عربستان سعودی درس خوانده بودند پیرو تفکر و عقاید وهابیت و سلفی‌گری بودند. ترویج و گسترش

تفکر وهابی با حمایت‌های مالی و معنوی عربستان سعودی که خود دست‌نشانده انگیس بودند، همراه و اقدام به ایجاد اختلاف بین شیعیان و اهل سنت کردند. حمایت‌های عربستان سعودی و برخی کشورهای مرتجع منطقه و سرویس‌های اطلاعاتی کشورهای فرامنطقه‌ای از طلاب تندرو برخی مدارس علوم دینی، باعث شکل‌گیری گروهک‌های تروریستی متعددی در استان سیستان و بلوچستان شد.

در سال‌های اخیر، این استان به یکی از مهم‌ترین نشان‌گاه‌های امنیتی گروه‌های سلفی تبدیل شده است تا بتوانند از این طریق، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار دهند (یاوری و جعفری‌پور، ۱۳۹۵، ص ۲). گروهک‌های تروریستی که تاکنون در استان سیستان و بلوچستان ظهور و یا افول کرده‌اند همه به نوعی تحت حمایت‌های مادی و معنوی سرویس‌های اطلاعاتی کشورهای همسایه، کشورهای مرتجع منطقه و کشورهای فرامنطقه‌ای بوده‌اند و هدفی جز ضربه‌زدن به امنیت و اقتدار نظام جمهوری اسلامی ایران برای تجزیه خاک کشورمان نداشته‌اند. رفع مشکلات و نقاط ضعف نیروهای مرزبانی موجب افزایش اقتدار نظام جمهوری اسلامی در مرزهای کشور خواهد شد و با ایجاد امنیت در داخل کشور زمینه‌های رشد و توسعه سیاسی، اقتصادی و... فراهم خواهد شد. هنگامی که به نیروهای مرزبانی در مقابله با گروهک‌های تروریستی صدمه و آسیب وارد می‌شود این موضوع می‌تواند علاوه بر کاهش میزان اقتدار و ایراد خدشه به حیثیت سازمان، کارکردهای نیروی انتظامی در تأمین امنیت منطقه را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین ضرورت و اهمیت دارد تا نقاط ضعف و آسیب‌پذیری مرزبانان را که اشرار و گروهک‌های تروریستی پیش‌تر توانسته‌اند از طریق آنها به نیروی انتظامی و کارکنان مرزبانی، آسیب وارد کنند، شناسایی شده و با ارائه راهکارهای مؤثر، زمینه کاهش حوادث تلخ و ناگوار گذشته فراهم شود. بر این اساس، مهم‌ترین متغیرهای برنامه‌ریزی، هدایت و رهبری، سازماندهی و هماهنگی و نظارت و کنترل به‌عنوان عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی، به‌عنوان پرسش‌های پژوهش مطرح شدند.

مبانی نظری

تروریسم مشتق از واژه ترور است. کلمه ترور از واژه ترور^۱ لاتین به معنی ترساندن یا عمل باعث وحشت، گرفته شده است (بورگس^۲، ۲۰۰۳). در سیاست، به کارهای خشونت‌آمیز و غیرقانونی حکومت‌ها برای سرکوبی مخالفان خود و ترساندن آنها ترور می‌گویند. همچنین به کردار گروه‌های مبارزی که برای رسیدن به هدف‌های سیاسی خود، دست به کارهای خشونت‌آمیز و هراس می‌زنند، ترور گویند. تروریسم بر مبنای دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلف طبقه‌بندی شده است. بخشی از این تقسیم‌بندی‌ها عبارت‌اند از: تروریسم تحت کنترل کشورها و تروریسم مستقل، تروریسم هرج و مرج طلب، تروریسم نفوذاشیست و تروریسم قومی تجزیه‌طلب، تروریسم متعارف و غیرمتعارف، تروریسم هسته‌ای و... (طیب، ۱۳۸۲، ص ۸۱). همچنین زرقانی و اعظمی (۱۳۸۹، ص ۱۶)، تقسیم‌بندی دیگری شامل: تروریسم سیاسی، تروریسم مواد مخدر، تروریسم دینی مذهبی، تروریسم تحت حمایت حکومت‌ها، تروریسم دولتی و تروریسم آزاد را ارائه کرده‌اند.

گروهک‌های تروریستی: باندها و جریان‌های مخالف، معارض و معاند نظام که در مناطق مرزی جنوب شرق کشور و سراوان شامل گروهک جنرال‌الشیطان (جند الله)، جیش الظلم (جیش العدل)، جیش النصر، الفرقان، انصار الفرقان، منافقین، حرکت انصار، لشکر خراسان که با حمایت مالی تسلیحاتی کشورهای حاشیه خلیج فارس (عربستان، قطر و امارات) فعالیت‌ها، اقدام‌های خرابکارانه و تروریستی علیه مردم بیگناه، نیروهای نظامی، انتظامی و امنیتی انجام داده و امنیت ملی را تحت الشعاع قرار می‌دهند (قاسم‌زاده بیچندی، ۱۳۹۴، ص ۱۶). بوزان^۳ و ویور^۴ (۲۰۰۳) و تانگ^۵ (۲۰۰۴) معتقد هستند که امنیت هر کشور یا منطقه، متأثر از محیط خود و فضاهای پیرامونی است. در پژوهش‌های موردی درباره پدیده‌های ناامن‌کننده فضاهای جغرافیایی، موارد متعددی از رابطه میان موقعیت مکانی و عوامل تهدیدکننده امنیتی گزارش شده است. در پژوهش‌های زیادی به رابطه میان مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی تولید و ترانزیت قاچاق مواد مخدر با جرم، ترور، خشونت و

1. Terror
3. Buzan
5. Tang

2. Burgess
4. Waver

نامنی پرداخته شده است. مدینا^۱ و هپنر^۲ (۲۰۱۳، ص ۱۶) بیش از دیگران بر رابطه و وابستگی امنیت اجتماعی و جغرافیا و عوامل محیطی تأکید کرده‌اند. آنان معتقدند که کیفیت امنیت اجتماعی و یا آسیب‌پذیری اجتماعی یک منطقه جغرافیایی یا ناحیه سیاسی تابعی از مکان و شرایط جغرافیایی است و ارزیابی امنیتی آن فراتر از ارزیابی امکانات مهندسی در منطقه است. این بدان معناست که فقط با نگاه علوم مهندسی و امکانات سخت‌افزاری نمی‌توان امنیت اجتماعی یک منطقه را تأمین کرد و برای تحلیل واقع‌بینانه از امنیت اجتماعی منطقه‌ای، نیازمند بررسی شرایط محیطی و جغرافیایی است. در این میان نقش عوامل محیطی و موقعیت مکانی، نقش تعیین‌کننده‌ای در وضعیت امنیت اجتماعی فضاهای جغرافیایی و نواحی اکولوژیک دارد (گان^۳، ۲۰۰۴، ص ۳-۶).

آسیب‌پذیری کارکنان: شرایط فکری، روانی و جسمی فرد است که موجب پذیرش تهدید و ورود آسیب می‌شود و تابعی از تهدید و نقاط ضعف و قوت است، به این معنی که هرگاه میزان تهدید افزایش یابد و شدت آن بیشتر شود و نیز هرگاه نقاط ضعف بالا باشد، آسیب‌پذیری نیز افزایش می‌یابد و برعکس هرچه نقاط قوت بیشتر باشد، میزان آسیب‌پذیری کمتر می‌شود. آسیب‌پذیری امری نسبی بوده و میزان آن بستگی به میزان تهدید دارد و با افزایش و کاهش تهدید میزان آن نیز افزایش یا کاهش می‌یابد (فاضلی‌پور، ۱۳۹۲، ص ۱۴).

وظایف و نقش‌های مدیریت: دانشمندان علم مدیریت نقش‌ها و وظایف متعددی را برای یک مدیر برشمرده‌اند که برخی از این وظایف عبارت است از: تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، سازماندهی، ایجاد هماهنگی، ایجاد انگیزه و انگیزش، چاره‌جویی در برابر حوادث پیش‌بینی نشده، بررسی عوامل پیروزی و ناکامی و بهره‌گیری از آنها، جمع‌آوری اطلاعات و آمار، جذب نیروهای صالح، قدردانی، تشویق و توبیخ (مکارم شیرازی، ۱۳۹۱)، کنترل و نظارت، هدایت و انگیزش، هدایت و رهبری، ارتباطات سازمانی و خلاقیت و نوآوری (الوانی، ۱۳۸۹). که در آن برنامه‌ریزی به معنی تعیین و بکارگیری روش‌هایی که بهترین نتیجه مطلوب را میسر سازد (نبوی، ۱۳۸۸، ص ۳۷)؛

1. Medina

2. Hepner

3. Gaan

سازماندهی به معنی فراگرد نظم و ترتیب دادن به کار و تقسیم آن بین اعضای سازمان به طوری که هدف‌های سازمانی اثربخشی تحقق پیدا کند (علاقه‌بند، ۱۳۸۶، ص ۷۷)؛ هدایت و رهبری به معنی نفوذ بر زیردستان یا نفوذ بر مرئوسان از طریق برقراری ارتباط با آنان در تحقق اهداف سازمان (الوانی، ۱۳۸۴: ۱۳۷)؛ هدایت و سرپرستی به معنی تلاش مدیر برای ایجاد انگیزه و رغبت در زیردستان برای دست یافتن به اهداف سازمان متناسب با ارزش‌های فرد و ارزش‌های حاکم بر جامعه (رضائیان، ۱۳۹۳)، بیان شده است.

نظریه بوم‌شناسی تروریسم: در نظریه بوم‌شناسی، شرایط محیطی جدید، فعالیت تروریست‌ها را بسیار آسان کرده است (کگلی^۱، ۱۹۹۰، ص ۱۵۵). صنعتی شدن و شهرنشینی موجب آسیب‌پذیری بیشتر جوامع در مقابل تروریست‌ها شده است، به همین دلیل جوامع مدرن صنعتی و شهری در حال حاضر تعداد زیادی از اهداف تروریست‌ها هستند (کرنشاو^۲، ۲۰۰۵، ص ۱۱۵). در بوم‌شناسی تروریسم به شرایط ایجادکننده تروریسم پرداخته نمی‌شود، بلکه شرایط تسهیل‌کننده و گسترش‌دهنده آن مورد نظر است (براینیر^۳، ۲۰۰۴، ص ۴۱).

نظریه محرومیت نسبی: «دولارد و همکارانش» برای اولین بار، این فرضیه که، رفتار پرخاشگرانه از ناامیدی سرچشمه می‌گیرد را مطرح کردند. این محرومیت در نهایت به تعرض علیه حکومت مرکزی می‌انجامد. همچنین یک مطالعه جدید نشان داد که ادغام اقتصادی در کشورهای دموکراتیک و پردرآمد تأثیر معناداری بر تروریسم بین‌المللی داشته است (بلومبرگ^۴، ۲۰۰۴، ص ۴۹۶).

نظریه سرایت از تروریسم: نظریه سرایت به این امر اشاره دارد که مشاهده پدیده‌های تروریستی با سطوح بالا در یک کشور اغلب با افزایش حوادث تروریستی در کشورهای همسایه و منطقه ارتباط دارد (کرنشاو^۵، ۱۹۸۳، ص ۱۵)؛ وجود سطح بالایی از حملات تروریستی در یک زمان مشخص نشان‌دهنده آن است که تصمیم از سوی گروه‌های تروریستی برای راه‌اندازی یک حمله تحت تأثیر حملات مشابه در سایر نقاط جهان قرار دارد (براینیر^۶، ۲۰۰۴، ص ۱۹).

1. Kegley

2. Crenshaw

3. Bryniar

4. Blomberg

5. Crenshaw

6. Bryniar

پیشینه: تاکنون پژوهش‌های جامعی درباره شناسایی مهم‌ترین عوامل مدیریتی در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی در برابر گروهک‌های تروریستی انجام نشده و تنها برخی مقالات در حوزه گردشگری و محیط زیست نگارش شده است، با این حال نتایج برخی پژوهش‌های داخلی مرتبط با موضوع پژوهش حاضر به این شرح است: کلهر؛ امین‌صارمی و نیاورانی (۱۳۸۷) پژوهشی با عنوان «تأثیر اقدامات بدوکی‌ها در سیستان و بلوچستان بر امنیت مناطق مرزی ایران و پاکستان» انجام داده‌اند که در آن سعی شده است با شناسایی ویژگی‌های تاریخی، جغرافیایی استان به‌ویژه بخشی که به بلوچستان مشهور و هم‌مرز با کشور پاکستان است به معضل‌های موجود در آن استان اشاره کند. تعدادی از ساکنان آن استان که به نام «بدوکی» مشهور هستند و در مناطق خاصی از مرزهای مشترک ایران و پاکستان اقدام به تردهای غیرمجاز می‌کنند، دارای رفتارهای خلاف قانون از قبیل قاچاق کالا، قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، جاسوسی و شرارت هستند. در پژوهش یادشده تأثیر عملکرد آنان بر امنیت مناطق مرزی ایران و پاکستان مشخص شده است. این پژوهش نشان داده که باوجود فعالیت‌های خلاف قانون و بدون مجوز این افراد در مناطق مرزی، اقدامات آنان سرچشمه ناامنی در مرز نیست و ریشه ناامنی‌ها را باید در محل دیگری جستجو کرد. فاضلی‌پور (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی حفاظتی یگان‌ها و کارکنان ناجا در مقابله با تهاجم‌های گروهک پژاک در استان کردستان» به شناسایی انواع تهاجم‌های پژاک، شناسایی و بررسی آسیب‌های وارده، شناسایی و بررسی آسیب‌پذیری‌ها، بررسی رابطه آسیب‌پذیری‌ها با آسیب‌های وارده و ارائه راهکارهای پیشگیرانه برای جلوگیری از بروز آسیب به کارکنان و یگان‌های ناجا در مقابله با تهاجم‌های گروهک پژاک پرداخته و نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد: عوامل سازمانی، فردی و بیرون‌سازمانی به‌ترتیب بیشترین تأثیر را بر وقوع آسیب‌های رخ داده داشته‌اند. قاسمی و صفی‌پور (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی اقدامات انسدادی مرز استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از دیدگاه صاحب‌نظران» نسبت به بررسی میزان تأثیر انواع انسدادها «نصب سیم خاردار، حفر کانال و خاکریز، گسترش پاسگاه‌ها و ساخت برجک‌های دیده‌بانی، ساخت دیوارهای بتنی و نصب دوربین‌های مدار بسته» در مرزهای استان سیستان و بلوچستان بر امنیت آن استان پرداخته و نتیجه پژوهش آنها نشان می‌دهد:

اقدام‌های صورت گرفته درخصوص انسداد مرزهای شرقی کشور، بیشترین تاثیر را به ترتیب بر شاخص‌های واپایش تردهای غیرمجاز، کاهش تحرکات اشرار، جلوگیری از ورود انواع موادمخدر، جلوگیری از خروج تولیدات داخلی و مدیریت و واپایش بهتر بر مرزها و کمترین تاثیر را نیز به ترتیب بر شاخص‌های افزایش سطح درآمد مرزنشینان، اشتغال‌زایی و افزایش تولید ملی داشته است. ایزدی و دبیری (۱۳۹۲) در پژوهشی با موضوع «ارزیابی جغرافیای تروریسم در جنوب شرقی ایران» ضمن بررسی جغرافیای تروریسم در جنوب شرقی کشور، ویژگی‌های جغرافیایی مؤثر در شکل‌گیری و فعالیت گروهک‌های تروریستی در این منطقه را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. رضوی و حسینی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «تبیین عوامل تروریستی مؤثر بر ناامنی مرزهای جنوب شرق کشور» به بررسی تأثیر عوامل داخلی و خارجی در حوادث تروریستی جنوب شرق کشور (سراوان) پرداخته‌اند. نتیجه پژوهش آنها نشان می‌دهد عوامل داخلی و خارجی هرکدام به سهم خود در ایجاد حادثه تروریستی جنوب شرق کشور (سراوان) مؤثرند اما سهم عوامل خارجی بیشتر است. عبدی، مستجابی و عمرانی‌نژاد (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر ناامنی و فعالیت‌های تروریستی در مرزهای شرقی کشور» نسبت به بررسی عوامل مؤثر بر ناامنی و گسترش فعالیت‌های تروریستی مرزهای شرقی کشور اقدام کرده‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان داد: عوامل مؤثر بر ناامنی و گسترش فعالیت‌های تروریستی مرزهای شرقی، عوامل اقتصادی، سیاسی، جغرافیایی و فرهنگی هستند که در بین این عوامل، عامل جغرافیایی دارای مهم‌ترین تاثیر است. حبیبی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل عملیات‌های گروهک‌های تروریستی و معاند در جنوب شرق کشور (مرز سراوان)» به این نتایج رسید که: مؤلفه‌های کنترلی و همچنین مؤلفه‌های اطلاعاتی در کنترل عملیات‌های تروریستی بیشترین تأثیر را دارند که این وضعیت باعث می‌شود واحدهای مرزی در تقابل با گروهک‌های تروریستی و رسیدن به اهداف عالی خود موفق‌تر عمل کنند. مختاری‌هشی، وزیر و قادری حاجت (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی پایداری امنیت روستاهای مرزی استان سیستان و بلوچستان»، به بررسی زمینه‌های ناپایداری امنیتی مناطق روستایی استان سیستان و بلوچستان پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش آنها نشان می‌دهد که برای ایجاد امنیت پایدار در مناطق روستایی استان سیستان و

بلوچستان باید راهبرد توسعه روستایی مورد توجه قرار گیرد تا مفهوم امنیت و توسعه پایدار تحقق یابد. ذوالفقاری (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تأثیر مهاجرت غیرقانونی بر امنیت مرزها (مطالعه موردی مرزهای جنوب شرق)» به بررسی آثار و پیامدهای مهاجرت‌های غیرقانونی بر امنیت مرزهای جنوب شرق کشور پرداخته است. یافته‌های پژوهش وی نشان داد که: مهاجرت‌های غیرقانونی به ترتیب بر امنیت فرهنگی اجتماعی، امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت زیست محیطی و امنیت نظامی تأثیر دارند. سلیمی سبحان، عبدی، حیدری و یاری (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تحلیل کارویژه‌ها و نقش جغرافیای سیاسی شهرهای مرزی در رواج اقدامات تروریستی در استان سیستان و بلوچستان» به بررسی نقش کارویژه‌ها در جغرافیای سیاسی شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان پرداخته و یافته‌های پژوهش ایشان نشان داد که: هرگونه ناآرامی و بحران سیاسی، که به دلیل نقش‌آفرینی و ماهیت خاص جغرافیای سیاسی شهرهای مرزی، به حساسیت‌های فرامرزی پیوند بخورد، منجر به تغییر در موازنه قدرت راهبردی بازیگران هم‌جوار شده و در قالب بحران ژئوپلیتیک در خواهد آمد.

روش‌شناسی

بنیان روش‌شناسی این پژوهش، بر روش ترکیبی یا آمیخته (میدانی، مصاحبه و اسنادی) استوار است و به ترتیب مراحل رویکرد کیفی و کمی را دربرمی‌گیرد. به منظور شناخت عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی، ابتدا با استفاده از فن مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، براساس جدول ۱، با تعداد ۱۷ تن از خبرگان شامل افراد دارای سابقه خدمتی در مشاغل فرماندهی و مدیریت در فرماندهی مرزبانی استان سیستان و بلوچستان مصاحبه به عمل آمد که تعداد افراد مصاحبه‌شونده براساس اصل اشباع نظری تعیین و از فن تحلیل محتوای کیفی با رویکرد تلخیصی برای تحلیل و تفسیر داده‌های متنی استفاده شد.

جدول ۱. خلاصه ویژگی‌های توصیفی افراد مصاحبه‌شونده در مرحله کیفی

ردیف	درجه	سن	سابقه خدمت	مدرک تحصیلی
۱	سردار	۵۹	۳۶	دکتری
۲	سردار	۵۴	۳۳	دکتری
۳	سردار	۵۵	۳۴	دکتری
۴	سردار	۵۷	۳۴	کارشناسی ارشد
۵	سردار	۵۵	۳۲	کارشناسی ارشد
۶	افسر ارشد	۴۵	۲۸	کارشناسی ارشد
۷	افسر ارشد	۵۰	۲۹	کارشناسی ارشد
۸	افسر ارشد	۴۶	۲۸	کارشناسی ارشد
۹	افسر ارشد	۴۵	۲۵	کارشناسی ارشد
۱۰	افسر ارشد	۴۵	۲۳	کارشناسی ارشد
۱۱	افسر ارشد	۴۶	۲۶	کارشناسی ارشد
۱۲	افسر ارشد	۴۳	۲۴	کارشناسی ارشد
۱۳	افسر ارشد	۴۱	۲۲	کارشناسی ارشد
۱۴	افسر ارشد	۴۱	۲۲	کارشناسی ارشد
۱۵	افسر ارشد	۳۹	۲۱	کارشناسی ارشد
۱۶	افسر ارشد	۳۹	۲۰	کارشناسی
۱۷	افسر ارشد	۳۸	۲۰	کارشناسی

این روش امکان دستیابی به شناخت گسترده و عمیق در یک قلمرو گفتگومانی یا موضوع خاص را فراهم می‌آورد. با توجه به ضرورت نیاز به خلاصه‌سازی داده‌های کیفی برای دستیابی به مضامین و گزاره‌های اصلی موجود درباره شناخت عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی، از روش «تحلیل محتوای تلخیصی یا تجمعی» استفاده شد. در این پژوهش، جامعه آماری پژوهش در مرحله کمی دربرگیرنده فرماندهان و مدیران ارشد رده‌های فرماندهی مرزبانی استان سیستان و بلوچستان است که با استفاده از جدول مورگان، حجم نمونه برابر با ۳۲ نفر در نظر گرفته شد. براساس یافته‌های مرحله کیفی تعداد ۳۲ پرسشنامه بین جامعه آماری توزیع و در نهایت اعتبار ۲ پرسشنامه مورد تأیید قرار نگرفت که پس از حذف آنها تعداد ۳۰ پرسشنامه مبنای تجزیه و تحلیل در مرحله کمی قرار گرفت. به منظور توصیف و تفسیر نتایج و یافته‌های پژوهش از آزمون‌های توصیفی مناسب از جمله شاخص‌های میانگین، میانه، نما، فراوانی و درصد متغیرها

استفاده شد. همچنین با بکارگیری آزمون‌های کای دو و کولموگروف - اسمیرنوف توزیع داده‌های پژوهش مورد ارزیابی واقع و برای رتبه‌بندی متغیرها، از آزمون فریدمن استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های مرحله کیفی: مصاحبه‌های ضبط‌شده در مرحله کیفی، به ۴۵ صفحه متن (حدود ۱۲۰۰۰ هزار کلمه) تبدیل شدند. پس از تحلیل مصاحبه‌ها، تعداد ۲۶۲ گزاره عوامل مدیریتی مؤثر بر پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان استخراج شد. پس از حذف گزاره‌های تکراری و ادغام گزاره‌های متجانس با یکدیگر، درنهایت ۶۵ گزاره، در پاسخ به چهار پرسش اساسی پژوهش خلاصه‌سازی شد؛ به طوری که از مجموع گزاره‌های نهایی به دست آمده، ۲۷ گزاره در بعد برنامه‌ریزی، ۱۶ گزاره در بعد هدایت و رهبری، ۷ گزاره در بعد سازماندهی و هماهنگی و ۱۵ گزاره در بعد نظارت و کنترل قرار گرفتند و این گزاره‌ها مبنای طراحی پرسشنامه محقق‌ساخته قرار گرفت. برای بررسی روایی صوری و محتوایی پرسشنامه، نظرات تعداد ۵ تن از اساتید و خبرگان مرزبانی دریافت و پس از اعمال نظرهای آنها و ارسال مجدد به آنها مورد تایید نهایی قرار گرفت. برای سنجش پایایی ابزار سنجش در یک مطالعه مقدماتی، ابزار سنجش بین ۱۳ نفر از افراد نمونه توزیع و نتایج آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که بیانگر پایایی یا اعتبار قابل قبول پرسشنامه بود.

یافته‌های مرحله کمی: یافته‌های به دست آمده در جدول ۲ نشان می‌دهد سن ۲۰ درصد از پاسخگویان ۳۰ تا ۳۹ سال، سن ۷۳ درصد بین ۴۰ تا ۴۹ سال و تنها سن ۷ درصد بین ۵۰ تا ۵۹ سال بود. به لحاظ درجه، ۱۷ درصد از پاسخگویان دارای درجه سرگردی، ۴۰ درصد دارای درجه سرهنگ دومی، ۴۰ درصد دارای درجه سرهنگی و تنها ۳ درصد دارای درجه سرتیپ دومی بودند. از نظر سابقه کاری ۳۳ درصد از پاسخگویان بین ۱۶ تا ۲۰ سال، ۳۳ درصد بین ۲۱ تا ۲۵ سال، ۲۶ درصد پاسخگویان بین ۲۶ تا ۳۰ سال و ۷ درصد از پاسخگویان نیز دارای بیش از ۳۱ سال سابقه کاری در نیروی انتظامی بودند. همچنین به لحاظ مدرک تحصیلی، ۸۰ درصد پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی، ۲۰ درصد پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر بوده و هیچ‌یک دارای مدرک کاردانی نبودند.

جدول ۲. خلاصه ویژگی‌های توصیفی افراد مشارکت‌کننده در مرحله کمی

متغیر	طبقه‌بندی متغیر	فراوانی (نفر)	درصد
سن	۳۰ تا ۳۹ سال	۶	۲۰
	۴۰ تا ۴۹ سال	۲۲	۷۳
	۵۰ تا ۵۹ سال	۲	۷
درجه	افسر جزء	۳	۱۰
	افسر ارشد	۲	۷
	افسر ارشد	۱۲	۴۰
	افسر ارشد	۱۲	۴۰
سابقه خدمت	سردار	۱	۳
	۱۶ تا ۲۰ سال	۱۰	۳۳
	۲۱ تا ۲۵ سال	۱۰	۳۳
	۲۶ تا ۳۰ سال	۸	۲۷
	۳۱ و بیشتر	۲	۷
سطح تحصیل	کاردانی	۰	۰
	کارشناسی	۲۴	۸۰
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۶	۲۰

به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش و انتخاب نوع آزمون پارامتریک یا ناپارامتریک، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای ارزیابی توزیع داده‌های پژوهش استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. آزمون کولموگروف - اسمیرنوف متغیرهای پژوهش

تعداد	۳۰	
پارامترهای توزیع مورد نظر	میانگین	۴/۹۷۰۶
	انحراف معیار	۰/۱۷۱۵۰
حداکثر اختلافات	بالاترین عدد در ستون	۰/۵۳۹
	نسبت تراکمی مثبت	۰/۴۳۲
	نسبت تراکمی منفی	۰/۵۳۹-
آماره کولموگروف - اسمیرنوف		۳/۱۴۱
معیار تصمیم		۰/۰۰۰

عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی در برابر گروهک‌های تروریستی \diamond ۶۰۳

مقدار آماره کولموگروف - اسمیرنوف به دست آمده در سطح کوچک تر از $0/01$ معنادار است، بنابراین با 99 درصد اطمینان می‌توان گفت توزیع صفت در بین نمونه با توزیع آن در جامعه نرمال نبوده و تفاوت معناداری بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار وجود دارد. بنابراین با توجه به اینکه توزیع داده‌ها، نرمال نیست در ادامه از آزمون ناپارامتری کای دو (خی دو) برای آزمون فرضیه‌های پژوهش استفاده شد.

جدول ۴. نتایج آزمون خی دو بین متغیرهای عوامل و ملاک‌های مؤثر بر برنامه‌ریزی

۳۰	تعداد
$70/560$	آزمون خی دو
۲۶	درجه آزادی
$0/000$	سطح معناداری

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، با توجه به مقدار آزمون خی دو ($70/560$) که در سطح خطای کوچکتر از $0/01$ معنادار است، می‌توان گفت به لحاظ آماری با اطمینان 99 درصد بین تأثیر عوامل متغیر برنامه‌ریزی و پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی تفاوت وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه حاصله را در جدول ۵ بازنویسی و اولویت‌بندی کرد.

جدول ۵. شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی متغیر برنامه‌ریزی

ردیف	گویه	میانگین	میانگین رتبه‌ای
۱	توجه به ساعت‌های اعزام نیروها	$4/76$	$16/59$
۲	توجه به فاصله طولی بین وسایط نقلیه موتوری	$4/7$	$16/08$
۳	رعایت اصول پدافند غیرعامل در جانمایی پاسگاه‌ها	$4/7$	$16/03$
۴	تهیه برآوردهای اطلاعاتی قوی	$4/7$	$15/83$
۵	توجه به عناصر تأمین	$4/7$	$15/67$
۶	اجرای کمین در نقاط اصولی	$4/67$	$15/58$
۷	تقویت منابع و مخبران	$4/67$	$15/26$
۸	رعایت دقیق اصول رزم	$4/64$	$15/23$
۹	ممانعت از حرکت وسایط نقلیه موتوری به صورت انفرادی در جاده‌های مرزی	$4/64$	$15/02$

ادامه جدول ۵. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر برنامه‌ریزی

۱۴/۸۶	۴/۶۱	توجه به تحلیل اطلاعاتی	۱۰
۱۴/۷۳	۴/۶۱	تقویت معاونت‌های اطلاعات مرزبانی استان و هنگ‌های مرزی و یگان‌های مستقل	۱۱
۱۴/۵۵	۴/۵۸	ایمن‌سازی خودروهای یگان‌های مرزی	۱۲
۱۴/۵۲	۴/۵۸	ایجاد تغییر در برنامه‌های گشت مرزی	۱۳
۱۴/۴۴	۴/۵۵	تقویت نیروی انسانی پاسگاه‌ها و برجک‌های مرزی	۱۴
۱۴/۲۹	۴/۵۵	ذخیره سازی سوخت، مواد غذایی، آب شرب، مهمات و... در پاسگاه‌ها و برجک‌های مرزی	۱۵
۱۴/۰۵	۴/۵۲	تقویت استعداد موتوروی و انسانی عناصر گشت و کمین	۱۶
۱۳/۹۸	۴/۵۲	ایجاد تغییر مداوم در محل کمین‌گاه‌های مرزی	۱۷
۱۳/۷۷	۴/۴۸	استفاده از عناصر تأمین، هجوم و آتش پشتیبان حین اجرای کمین در نقاط مرزی	۱۸
۱۳/۳۳	۴/۴۵	استفاده از عناصر نگهداری به تعداد کافی در یگان‌های مرزی	۱۹
۱۳/۳۰	۴/۴۲	ایجاد نیروی ویژه و واکنش سریع در گروهان‌های مرزی	۲۰
۱۳/۱۸	۴/۳۹	تجهیز پاسگاه‌ها و برجک‌های مرزی به وسایل زیستی مناسب	۲۱
۱۲/۵۹	۴/۳۳	الزام کارکنان مرزی به پوشیدن جلیقه‌های ضد گلوله	۲۲
۱۲/۰۵	۴/۳	افزایش بودجه در اختیار فرماندهان هنگ‌های مرزی و یگان‌های مستقل	۲۳
۱۱/۸۹	۴/۲۴	تجهیز یگان‌های صف مرزبانی به سلاح کافی	۲۴
۱۱/۴۲	۴/۰۹	تجهیز یگان‌های صف مرزبانی مهمات کافی	۲۵
۱۰/۴۴	۴/۰۳	ایجاد کمر بند امنیتی پیرامون پاسگاه‌ها و برجک‌های مرزی	۲۶
۹/۳۳	۴	تله‌گذاری در مسیرهای عبور و مرور گروهک‌های تروریستی	۲۷

بر اساس یافته‌های به‌دست آمده مطابق جدول ۵، عامل «توجه به ساعت‌های اعزام نیروها» با میانگین ۴/۷۶ و میانگین رتبه‌ای ۱۶/۵۹ دارای بیشترین تأثیر و عامل «تله‌گذاری در مسیرهای عبور و مرور گروهک‌های تروریستی» با میانگین ۵ و میانگین رتبه‌ای ۹/۳۳ دارای کمترین تأثیر در بین عوامل متغیر برنامه‌ریزی است.

جدول ۶. آزمون فریدمن بین متغیرهای هدایت و رهبری

۳۰	تعداد
۴۶/۲۵۳	آزمون خی دو
۱۵	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معناداری

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، با توجه به مقدار آزمون خی دو (۴۶/۲۵۳) که در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ معنادار است، می‌توان گفت به‌لحاظ آماری با اطمینان ۹۹ درصد بین تأثیر عوامل متغیر هدایت و رهبری و پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی تفاوت وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه حاصله را در جدول شماره ۷ بازنویسی کرد.

جدول ۷. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر هدایت و رهبری

ردیف	گویه	میانگین سئوالات تحقیق	میانگین رتبه ای
۱	واگذاری مشاغل فرماندهی و مدیریتی به کارکنان لایق، باتجربه، با انگیزه، شجاع و مستعد	۴/۸۲	۱۰/۴۱
۲	توجیه و آشنایی کارکنان یگان‌های مرزی با آخرین شیوه و شگردهای گروهک‌های تروریستی	۴/۶۵	۹/۷۳
۳	توجیه و آموزش کارکنان یگان‌های مرزی قبل از اعزام آنها به مأموریت	۴/۶۵	۹/۵۵
۴	رعایت عدالت و انصاف در تنبیه و تشویق کارکنان	۴/۵۸	۹/۲۸
۵	اختصاص کارکنان مستعد، با انگیزه و درستکار به یگان‌های مرزی حساس و آلوده	۴/۵۶	۸/۸۴
۶	استفاده از کارکنان با تجربه به‌عنوان مربی و استاد در برنامه‌ها و کلاس‌های آموزشی برای افزایش سطح مهارت و توانایی کارکنان	۴/۵۶	۸/۸۱
۷	تقویت و تحکیم اعتقاد به اصول دین (توحید، نبوت، امامت، عدل و معاد) در بین کارکنان مرزبانی و خانواده‌های آنها	۴/۵۶	۸/۷۷
۸	افزایش مهارت کارکنان در تیراندازی با سلاح‌های مختص به خود	۴/۵۳	۸/۷
۹	تبیین الگوهای اسلامی و سیره ائمه (علیه‌السلام) در قناعت و توکل به خداوند برای کارکنان مرزبانی و خانواده‌های ایشان	۴/۵۳	۸/۶۶
۱۰	تقویت بینش و تفکر دشمن‌شناسی و میهن‌پرستی در بین کارکنان مرزبانی و خانواده‌های آنها	۴/۵۳	۸/۴۴
۱۱	اجرای کلاس‌های سلاح‌شناسی، رزم انفرادی، کار با قطب‌نما، جهت‌یابی و... به‌صورت عملی	۴/۵	۸/۴۴
۱۲	برگزاری کلاس‌های آگاه‌سازی حفاظتی برای ارایه ملاحظات و هشدارهای حفاظتی	۴/۴۷	۸/۳۳
۱۳	تشویق نقدی و اعزام کارکنان وظیفه ساعی و درستکار مرزبانی استان به سفرهای زیارتی و سیاحتی	۴/۲۴	۷/۵۳
۱۴	اعطای بیشتر وام‌های در اختیار فرماندهی به کارکنان یگان‌های صف مرزی	۴/۲۱	۷/۴۴
۱۵	اعطای کامل مرخصی استحقاقی به کارکنان پایور و وظیفه مرزبانی	۴/۱۵	۶/۷
۱۶	اعطای مرخصی تشویقی به کارکنان پایور و وظیفه مرزبانی استان	۴/۱۵	۶/۳۸

براساس یافته‌های به‌دست آمده مطابق با جدول ۷، «واگذاری مشاغل فرماندهی و مدیریتی به کارکنان لایق، باتجربه، با انگیزه، شجاع و مستعد» با میانگین ۴/۸۲ و میانگین رتبه‌ای ۱۰/۴۱ دارای بیشترین تأثیر و عامل «اعطای مرخصی تشویقی به کارکنان پایور و وظیفه مرزبانی استان سیستان و بلوچستان» با میانگین ۴/۱۵ و میانگین رتبه‌ای ۶/۳۸ دارای کمترین تأثیر در بین عوامل متغیر هدایت و رهبری است.

جدول ۸. آزمون فریدمن بین متغیرهای سازماندهی و هماهنگی

تعداد	۳۰
آزمون خی دو	۱۸/۵۷۸
درجه آزادی	۶
سطح معناداری	۰/۰۰۵

همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، با توجه به مقدار آزمون خی دو (۱۸/۵۷۸) که در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ معنادار است، می‌توان گفت به‌لحاظ آماری با اطمینان ۹۹ درصد بین تأثیر عوامل متغیر سازماندهی و هماهنگی و پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی تفاوت وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه حاصله را در جدول ۹ بازنویسی کرد.

جدول ۹. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر سازماندهی و هماهنگی

ردیف	گویه	میانگین سئوالات تحقیق	میانگین رتبه‌ای
۱	حمایت دستگاه قضایی از تیراندازی کارکنان مرزبانی در محدوده و حریم امنیتی مرز	۴/۷۱	۴/۸
۲	ایجاد بانک اطلاعاتی دقیق از وضعیت گروهک‌های تروریستی	۴/۵۸	۴/۳۹
۳	تعامل و همکاری با جامعه اطلاعاتی استان	۴/۵	۴/۱۵
۴	تعامل و هماهنگی با شورای تأمین استان	۴/۴۴	۳/۹۷
۵	اجرای طرح چرخش و جابجایی سالیانه در بین نیروهای مرزبانی استان	۴/۳۲	۳/۷۹
۶	معرفی دستگاه‌های ناقض دستورالعمل حریم امنیتی مرز به مراجع قضایی	۴/۲۶	۳/۵۲
۷	هماهنگی با دستگاه مرتبط برای فعال کردن و رونق بخشیدن به بازارچه‌های مرزی استان	۴/۱۸	۳/۳۸

براساس یافته‌های به‌دست آمده مطابق با جدول ۹، عامل «حمایت دستگاه قضایی از تیراندازی

کارکنان مرزبانی در محدوده و حریم امنیتی مرز» با میانگین ۴/۷۱ و میانگین رتبه‌ای ۴/۸ دارای بیشترین تأثیر و عامل «هماهنگی با سایر دستگاه مربوط برای فعال کردن و رونق بخشیدن به بازارچه‌های مرزی استان» با میانگین ۴/۱۸ و میانگین رتبه‌ای ۳/۳۸ دارای کمترین تأثیر در بین عوامل متغیر سازماندهی و هماهنگی است.

جدول ۱۰. آزمون فریدمن بین متغیرهای نظارت و کنترل

تعداد	۳۰
آزمون خی دو	۲۳/۷۵۴
درجه آزادی	۱۴
سطح معناداری	۰/۰۴۹

همان‌طور که در جدول ۱۰ مشاهده می‌شود، با توجه به مقدار آزمون خی دو (۲۳/۷۵۴) که در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ معنادار است، می‌توان گفت به‌لحاظ آماری با اطمینان ۹۵ درصد بین تأثیر عوامل متغیر نظارت و کنترل و پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی تفاوت وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه حاصله را در جدول بازنویسی کرد.

جدول ۱۱. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر نظارت و کنترل

رتبه	گویه	میانگین سئوالات تحقیق	میانگین رتبه ای
۱	نظارت و کنترل فرماندهان و مستولان بر عملکرد کارکنان	۴/۶۸	۹/۴۶
۲	نظارت بر نحوه عمل کارکنان در طول مدت مأموریت و میزان توجه آنها به ملاحظات و هشدارهای حفاظتی	۴/۵۹	۸/۹۷
۳	شناسایی و برخورد دستگاه‌های نظارتی با عوامل آلوده‌کننده برون سازمانی	۴/۵۹	۸/۸۲
۴	انجام بازدید و بازرسی‌های غیرمترقبه از نحوه و چگونگی برگزاری کلاس‌های آموزشی در یگان‌ها و مرکز آموزش بلحاظ کمی و کیفی	۴/۵۳	۸/۵
۵	نظارت بر نحوه تقسیم نیروها در بین یگان‌های مرزی	۴/۵	۸/۲۸
۶	بازدید و بازرسی غیرمترقبه از چگونگی انجام گشت و ردزنی در طول نوار مرزی	۴/۴۷	۸/۱۸
۷	انعکاس رفتارهای غیراصولی و مشکوک کارکنان به سلسله مراتب سازمانی و قسمت‌های نظارتی مرتبط توسط فرماندهان و دیگر کارکنان یگان	۴/۴۷	۷/۹۶

ادامه جدول ۱۱. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیر نظارت و کنترل

۷/۹۶	۴/۴۴	برخورد قاطعانه فرماندهان و قسمت‌های نظارتی با کارکنان متخلف و کسانی با سهل‌انگاری و بی‌توجهی خود زمینه وقوع شکست‌های حفاظتی در یگان‌های مرزی را فراهم می‌کنند	۸
۷/۹۱	۴/۴۴	گزارش وضعیت و کارآیی اقلام و تجهیزات واگذار شده به مرزبانی استان و سلسله‌مراتب سازمانی	۹
۷/۶۲	۴/۴۱	سنجش و ارزیابی مداوم آمادگی رزمی و دفاعی یگان به‌صورت میدانی توسط فرمانده و مسئول	۱۰
۷/۵۶	۴/۴۱	افزایش و تقویت نظارت و کنترل رده‌های نظارتی بر عملکرد کارکنان یگان‌های مرزی	۱۱
۷/۵۶	۴/۳۸	نظارت بر چگونگی طرح تقسیم وسایط نقلیه موتوری، تسلیحات، امکانات و... بین یگان‌های مرزی	۱۲
۷/۳۵	۴/۳۵	نظارت بر محتوی و منابع آموزشی تدریس شده در یگان‌ها و مراکز آموزش	۱۳
۷/۲۶	۴/۳۵	بازدید و بازرسی از نحوه نگهداری اقلام و تجهیزات در یگان‌های مرزی	۱۴
۶/۶۲	۴/۲۱	نظارت بر چگونگی تقسیم وام‌ها، سهمیه اماکن رفاهی، مرخصی، تشویق و تنبیه کارکنان مرزبانی استان	۱۵

همان‌گونه که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، «نظارت و کنترل فرماندهان و مسئولان بر عملکرد کارکنان» با میانگین ۴/۶۸ و میانگین رتبه‌ای ۹/۴۶ از میان عوامل متغیر نظارت و کنترل دارای بیشترین تأثیر و «نظارت بر چگونگی تقسیم وام‌ها، سهمیه اماکن رفاهی، مرخصی، تشویق و تنبیه کارکنان مرزبانی استان» با میانگین ۴/۲۱ و میانگین رتبه‌ای ۶/۶۲ دارای کمترین تأثیر است. به نظر می‌رسد میزان تأثیر هر یک از متغیرهای برنامه‌ریزی، هدایت و رهبری، سازماندهی و هماهنگی و نظارت و کنترل بر پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی در برابر گروهک‌های تروریستی متفاوت است. به‌منظور آزمون تفاوت میان میانگین متغیرها از آزمون ناپارامتریک کای دو (خی دو) استفاده شد که به سنجش میزان توافق رتبه‌بندی‌ها در بین پاسخگویان می‌پردازد. این آزمون با مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین متغیرها، تفاوت این میانگین‌ها را بررسی می‌کند.

جدول ۱۲. آزمون خی دو متغیرهای چهارگانه پژوهش

۳۰	تعداد
۶/۳۷۵	آزمون خی دو
۳	درجه آزادی
۰/۰۲۳	سطح معناداری

همان‌طور که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود، با توجه به مقدار آزمون خی دو (۶/۳۷۵) که در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ معنادار است، می‌توان گفت به لحاظ آماری با اطمینان ۹۵ درصد بین تأثیر عوامل متغیرهای پژوهش و پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی تفاوت وجود دارد. بنابراین متغیرهای چهارگانه پژوهش را می‌توان به ترتیب زیر در جدول ۱۳ اولویت‌بندی کرد.

جدول ۱۳. اولویت‌بندی متغیرهای چهارگانه تحقیق

ردیف	گوبه	میانگین	میانگین رتبه‌ای
۱	برنامه‌ریزی	۴/۹۴	۲/۶۵
۲	رهبری و هدایت	۴/۹۱	۲/۵۹
۳	سازماندهی و هماهنگی	۴/۸۲	۲/۴۱
۴	نظارت و کنترل	۴/۷۹	۲/۳۵

همان‌گونه که در جدول ۱۳ مشاهده می‌شود، متغیر «برنامه‌ریزی» با میانگین ۴/۹۴ و میانگین رتبه‌ای ۲/۶۵ دارای بیشترین تأثیر و به ترتیب متغیر «رهبری و هدایت» با میانگین رتبه‌ای ۲/۵۹ و متغیر «سازماندهی و هماهنگی» با میانگین رتبه‌ای ۲/۴۱ در رتبه‌های دوم و سوم و متغیر «نظارت و کنترل» با میانگین رتبه‌ای ۲/۳۵ دارای کمترین تأثیر بر پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی را دارا است.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش، مهمترین عوامل مدیریتی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌پذیری کارکنان مرزبانی استان سیستان و بلوچستان در برابر گروهک‌های تروریستی شناسایی شد. با توجه به مهم‌ترین شاخص‌های انتخاب‌شده در بعد برنامه‌ریزی، فعالیت‌های یگان‌های نظامی، انتظامی مطابق برنامه سین و لوحه‌بندی‌های مربوط انجام می‌شود و یگان‌های مرزی نیز از این قاعده مستثنی نیستند، از این‌رو عوامل وابسته به گروهک‌های تروریستی، با زیرنظر قراردادن فعالیت‌های یگان‌های مرزی، به راحتی زمان‌های ورود و خروج کارکنان را استخراج می‌کنند. بنابراین شاخص یادشده در بین فرماندهان به‌عنوان مهمترین شاخص در بعد برنامه‌ریزی

است که باید مورد توجه قرار گیرد. در این راستا پیشنهاد می‌شود مسئولان و کارکنان یگان‌های مرزی به‌صورت روزانه در زمان‌های ورود و خروج خود از یگان و دیگر مأموریت‌های محوله تغییراتی را ایجاد کنند تا زمان تردد آنها در جدار مرزی برای تروریست‌ها قابل پیش‌بینی نباشد.

یافته‌های پژوهش‌های پیشین که تا حدودی مرتبط با این حوزه هستند نشان می‌دهد که عوامل سازمانی، فردی و برون‌سازمانی به‌ترتیب بیشترین تأثیر را بر وقوع آسیب‌های رخ داده برای کارکنان در مقابل گروهک‌ها به‌ویژه پژاک داشته است. همچنین اقدام‌های صورت گرفته درخصوص انسداد مرزهای شرقی کشور، بیشترین تأثیر را به‌ترتیب بر شاخص‌های واپایش تردهای غیرمجاز، کاهش تحرکات اشراز، جلوگیری از ورود انواع موادمخدر و جلوگیری از خروج تولیدات داخلی داشته است. از طرفی مؤلفه‌های کنترلی و همچنین مؤلفه‌های اطلاعاتی در کنترل عملیات‌های تروریستی بیشترین تأثیر را دارند.

باتوجه به مهم‌ترین شاخص انتخاب شده در بعد هدایت و رهبری مبنی بر «واگذاری مشاغل فرماندهی و مدیریتی به کارکنان لایق، باتجربه، با انگیزه، شجاع و مستعد»، در پاره‌ای موارد مشاهده می‌شود که برخی فرماندهان به عللی از قبیل: نبود نیروهای لایق و مستعد، قوم‌گرایی، باندگرایی و... کسانی را به‌عنوان فرمانده و مسئول برمی‌گزینند که شایستگی‌های لازم را نداشته و برای خود و دیگران مشکلاتی را به‌وجود آورده و حتی موجب ایراد خسارت‌هایی به سازمان نیز می‌شوند، درحالی‌که یکی از ویژگی‌های فرماندهان، جذب و گزینش کارکنان لایق، باتجربه، با انگیزه، شجاع و مستعد است تا با کمک این کارکنان به اهداف مورد نظر سازمان و یگان خود دست یابند. بنابراین پیشنهاد می‌شود فرماندهان و مسئولان با هم‌فکری و مشورت دیگر مسئولان، افراد لایق، باتجربه، با انگیزه، شجاع و مستعد را شناسایی و پس از ارایه آموزش‌های لازم به ایشان، با هماهنگی رده‌های نظارتی نسبت به انتصاب ایشان در مشاغل فرماندهی و مدیریتی به‌مدت یک‌سال اقدام و در صورت ارایه عملکرد مثبت و مناسب، نسبت به تمدید انتصاب آنها اقدام کنند. باتوجه به مهم‌ترین شاخص انتخاب شده در بعد سازماندهی و هماهنگی مبنی بر «حمایت دستگاه قضایی از تیراندازی کارکنان مرزبانی در محدوده و حریم امنیتی مرز»، یکی از مهم‌ترین مسائلی که بر نحوه عملکرد کارکنان یگان‌های مرزی تأثیر می‌گذارد ترس از برخورد قضایی

ناشی از تیراندازی به سمت متجاوزان مرزی است که حتی ممکن است در بین آنها عناصر وابسته به گروهک‌های تروریستی نیز باشند. اگر در محاکم قضایی کارکنان مورد نظر محکوم هم نشوند اما مدت زمان طولانی اطلاع دادرسی، رفت‌وآمد به دادسرا و دادگاه و سایر عواقب ناشی از آن، موجب می‌شود تا کارکنان بسیار محتاط بوده و تا حد ممکن از سلاح خود استفاده نکنند. بنابراین در خصوص این رهیافت پیشنهاد می‌شود دستورالعمل‌های مربوط به حریم امنیتی مرز به صورت دقیق توسط تمام دستگاه‌های حاکمیتی اجرا و برای حمایت قضایی از کارکنان دفتر حقوقی در فرماندهی مرزبانی استان راه‌اندازی شود.

باتوجه به مهم‌ترین شاخص انتخاب شده در بعد نظارت و کنترل مبنی بر «نظارت و کنترل فرماندهان و مسئولان بر عملکرد کارکنان»، برخی فرماندهان و مسئولان که شناخت دقیقی از وظایف و مسئولیت‌های خود ندارند، فکر می‌کنند تنها وظیفه فرمانده، دستور دادن به زیردستان و استفاده از مزایای آن است، درحالی‌که برابر آیین‌نامه انضباطی و دستورالعمل‌های سازمانی، فرماندهان و مدیران باید درخصوص عملکرد یگان و کارکنان خود پاسخگو باشند و نداشتن اطلاع از وضعیت یگان و کارکنان زیرمجموعه رافع مسئولیت آنها نیست. بنابراین در این خصوص پیشنهاد می‌شود تجهیز کلیه اماکن، خودروها و لباس‌های کارکنان یگان‌های صف مرزبانی به دوربین در دستور کار فرماندهان و مسئولان عالی‌نیروی انتظامی و فرماندهی مرزبانی قرار گیرد.

منابع

- الوانی، سیدمهدی. (۱۳۸۹). مدیریت عمومی. تهران: انتشارات نشر نی.
- الوانی، سیدمهدی. (۱۳۸۴). مدیریت عمومی. چاپ بیست‌وسوم. تهران: نشر نی.
- حبیبی، رهام‌بخش. (۱۳۹۵). شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل عملیات‌های گروهک‌های تروریستی و معاند در جنوب شرق کشور (مورد مطالعه مرز سراوان) (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه علوم انتظامی امین. تهران.
- ایزدی، حسن و دبیری، علی‌اکبر. (۱۳۹۲). ارزیابی جغرافیای تروریسم در جنوب شرقی ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۹(۲۹)، صص ۹۱-۱۲۶. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=187170>.
- ذوالفقاری، حسین (۱۳۹۶). تأثیر مهاجرت غیرقانونی بر امنیت مرزها (مورد مطالعه مرزهای جنوب شرق کشور). پژوهش‌نامه مطالعات مرزی. ۱۷(۶)، صص ۱۲۷-۱۶۲. قابل بازیابی از: <http://bss.jrl.police.ir/backend/uploads/3ce3b8138fef3ec6e8a32b8ec6fe574ff41fe19/>

be.pdf

- ذوالفقاری، حسین؛ سلطانی، مسعود و فعال، صیدال. (۱۳۹۳). *مقدمه‌ای بر مدیریت مرز*. تهران: انتشارات مرزبان.
- رضائیان، علی. (۱۳۹۳). *اصول مدیریت*. تهران: انتشارات سمت
- رضوی، محمد و حسینی، سیدمهدی. (۱۳۹۵). تبیین عوامل تروریستی مؤثر بر ناامنی مرزهای جنوب شرق کشور (سراوان ۱۳۹۰-۱۳۹۳). *پژوهش‌نامه مطالعات مرزی*، ۱۴(۴)، صص ۱۰۷-۱۳۴. قابل بازیابی از:
<http://bss.jrl.police.ir/backend/uploads/03ad82b90354218be61bb1b25fb6e10c7b96ce2b.pdf>
- زرقانی، سیدهادی و اعظمی، هادی. (۱۳۹۱). تحلیل ملاحظات نظامی - امنیتی در آمایش و مکان‌گزینی مراکز و استقرارگاه‌های نظامی با تاکید بر استان خراسان رضوی. *برنامه‌ریزی و آمایش فضا (مدرس علوم انسانی)*، ۱۵(۷۰)، صص ۱۴۱-۱۶۱. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=152098>
- سلیمی سبحان، محمدرضا؛ عبدی، عطاءالله؛ حیدری، جهانگیر و یاری، منیر. (۱۳۹۶). تحلیل کارویژه‌ها و نقش جغرافیای سیاسی شهرهای مرزی در رواج اقدامات تروریستی (مورد مطالعه اقدامات تروریستی استان سیستان و بلوچستان). *پژوهش‌نامه مطالعات مرزی*، ۱۷(۶)، صص ۸۵-۱۲۶. قابل بازیابی از:
<http://bss.jrl.police.ir/backend/uploads/4da4f0b4753ad29705cb375cee327e108cd3de28.pdf>
- طیب، علیرضا. (۱۳۸۲). *تروریسم در فراز و فرود تاریخ*. تهران: نشر نی
- قاسم‌زاده بیچندی، پرویز. (۱۳۹۴). *تروریسم و تأثیر آن بر امنیت مرزهای استان سیستان و بلوچستان*. دومین کنگره بین‌المللی ایران قربانی تروریسم.
- عبدی، عطاءالله؛ مستجابی، حمید و عمرانی‌نژاد، فاطمه. (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر ناامنی و فعالیت‌های تروریستی در مرزهای شرقی کشور. *فصلنامه انتظام اجتماعی*، ۸(۱)، صص ۱۴۱-۱۶۰. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=300169>
- علاقه‌بند، علی. (۱۳۸۶). مدیریت عمومی. چاپ هفدهم. تهران: نشر روان.
- فاضلی پرور، قدیر. (۱۳۹۲). *آسیب‌شناسی حفاظتی یگان‌ها و کارکنان نیروی انتظامی در مقابله با تهاجم‌های گروهک پژاک* (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران.
- قاسمی، محمد و صفی‌پور، محسن. (۱۳۹۲). بررسی اقدامات انسدادی مرز استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از دیدگاه صاحب‌نظران. *پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی*، ۴(۱)، صص ۱۰۵-۱۲۸. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/Fa/Journal/JournalList.aspx?ID=7920>
- کلهر، رضا؛ امین‌صارمی صارمی، نوذر و نیاورانی، حامد. (۱۳۸۷). تأثیر اقدامات بدوکی ها در سیستان و بلوچستان بر امنیت مناطق مرزی ایران و پاکستان. *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی*، ۳(۲)، صص ۱۶۹-۱۸۱. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=129032>
- مختاری‌هشی، حسین؛ وزیری، نرگس و قادری‌حاجت، مصطفی. (۱۳۹۶). بررسی پایداری امنیت روستاهای مرزی استان سیستان و بلوچستان. *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، ۱۴(۵۴)، صص ۴۳-۶۰. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=309520>
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۹۱). *مدیریت و فرماندهی در اسلام*. قم: انتشارات نسل جوان.
- نبوی، محمدحسن. (۱۳۸۸). *مدیریت اسلامی*. قم: دفتر تحقیقات اسلامی حوزه علمیه قم.
- یاوری، امیرحسین و جعفری‌پور، روح‌اله. (۱۳۹۵). تأثیر اقدامات و فعالیت‌های جریان سلفی بر احساس امنیت عمومی استان سیستان و بلوچستان. *فصلنامه مطالعات اطلاعات و امنیت انتظامی*، ۲(۱۶)، صص ۱-۲۴. قابل بازیابی از:
http://det.jrl.police.ir/content.php?pagename=dl-article&request_id=219096&journal_id=34
- Blomberg, S. Brock. (2004). *Economic Conditions and Terrorism, European Conditions and Terror-*

- ism. *European Journal of Political Economy*. 20(2), pp 463-478. Retrieved from: https://econpapers.repec.org/article/eeepoleco/v_3a20_3ay_3a2004_3ai_3a2_3ap_3a463-478.htm
- Bryniar, L. (2004). *Causes of Terrorism: An Expanded and Updated Review of the Literature*. Forsvarets Forsknings institut (FFI), Norwegian Defense Research Establishment.
- Burgess, M. (2003). *A Brief History of Terrorism*. Washington D.C: Center for Defense Information (CDI)
- Buzan, B. & Waver. O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press.
- Crenshaw, M. (2005). *Political Explanations, the International Summit on Democracy, Terrorism and Security, Addressing the Causes of Terrorism, the Club De Madrid Series on Democracy and Terrorism*.
- Crenshaw, Martha. (1983). *Terrorism, Legitimacy and Power*, Middletown
- Gaan, N. (2004). *Environmental Security: Concept and Dimensions*, India: Kalpaz
- Kegley, Ch.W. (1990). *International Terrorism: Characteristics, Controls*, Palgrave Macmillan.
- Medina, R. M. & Hepner, G. F. (2013). *The Geography of International Terrorism: An Introduction to Spaces and Places of Violent Non-State Groups*, Taylor & Francis Group.
- Tang, S. (2004). *A Systemic Theory of the Security Environment*. *The Journal of Strategic Studies*, 27(1), pp 1-34. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0140239042000232756>

